

Motion till riksdagen 2012/13:Ub281

av **Amineh Kakabaveh m.fl. (V, MP)**

Om segregation, diskriminering, kvinnoförtryck och hedersmord (balkongflickor)

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en särskild kommission bör utses med uppgift att i Sverige på nytt utreda ofullständigt utredda fall där misstanke om hedersmord maskerade som olyckor, balkongflickor eller s.k. vanliga självmord kan föreligga.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en noggrann och övergripande utredning av förekomsten av s.k. hedersmord i Europa bör genomföras i EU:s regi, vilken sedan kan ligga till grund för ett åtgärdsprogram mot den typ av brott mot mänskliga rättigheter som de s.k. hedersmorden innebär.²
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att varje skola bör ha en handlingsplan för och få utbildning i hur de ska hantera hedersrelaterat våld.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör bli obligatoriskt med kurser på lärarhögskolan om hedersrelaterat våld och förtryck.

¹ Yrkande 1 hänvisat till SoU.

Fel! Okänt namn på

² Yrkande 2 hänvisat till JuU.

Motivering

Rättsväsendet har inte lyckats döma någon gärningsman. De senaste åren har flera balkongfall inträffat. Tonårsdöttrar har fallit från balkonger och deras föräldrar har blivit misstänkta men släppts i brist på bevis. Dessa och flera andra fall saknas i statistiken över kvinnor som mördas i nära relationer.

Varje förundersökning om misstänkta hedersrelaterade brott som läggs ned är en skam för den svenska rättsstaten. Rättsstaten är den sista utposten i de offentliga systemen där hedersproblematiken ger sig till känna. Det är för sent då, arbetet mot hedersrelaterat våld måste börja redan i skolan. Regeringen har aviserat en haverikommission för att utreda mord på kvinnor som begås av män i nära relation till offret. Det är en bra början, men ändå inte tillräckligt.

Det som glöms bort är att både kvinnor och män drabbas av hedersvåldet.

Brott där män misstänks ha blivit utsatta för hedersmord bör även de utredas i enlighet med den haverikommission som regeringen avser att lägga fram förslag om.

Vidare bör en specialkommission för hedersvåld upprättas för att hindra att balkongflickornas öden blir ouppklarade.

Under en följd av år har ett antal flickor och unga kvinnor mördats. Det utmärkande för dessa mord har varit att flickorna och kvinnorna varit av utländskt ursprung och att de dött – ”fallit” från en balkong – kanske knuffad av någon av sina närmaste, någon i familjen eller av en nära släkting. Vid närmare granskning har man funnit att det finns anledning att även misstänka att ett antal unga kvinnor med likartad bakgrund som tagit sitt liv inte begått självmord utan antingen blivit mördade eller drivits till självmord. Bakom självmordet ligger i så fall handlingar som begåtts av omgivningen, vilka borde rubriceras som anstiftan till mord. I flera fall har polis och andra myndigheter haft kännedom om att allt inte stått rätt till, men inte ingripit. Polisutredningar har varit ofullständiga. En av anledningarna till myndigheternas handfallenhet har varit att de varit oroade för att bli beskyllda för rasism, främlingsfientlighet eller bristande respekt för andra folks kulturer. En annan har varit att så många på olika sätt varit inblandade att det varit svårt att fastställa vem som varit den verkliga förövaren av brottet.

Vid närmare undersökningar av de mord som begåtts, och de allvarliga misstankarna om förekomsten av s.k. balkongflickor, har man funnit ett omfattande, komplicerat och djupt rotat traditionellt och kulturellt betingat förtryck, sprunget ur de samhällsförhållanden som råder i de länder varifrån brottens förövare och offer kommer. Detta förtryck riktar sig med särskild tyngd och kraft mot kvinnorna och kan ta sig mycket brutala uttryck.

Kvinnans ställning i klansamhällen

Förtrycket och underordningen av kvinnor är världsomspännande. Det finns i alla länder om än i varierande former. I en del länder är kvinnoförtrycket

Fel! Okänt namn på

inskrivet i staternas lagar som Saudiarabien, Iran m.fl. länder, i andra inte. Det finns där istället av hävd och tradition, som ett kulturmönster. I halvfeodala samhällen och klansamhällen tar sig kvinnoförtrycket uttryck som är specifika för dessa samhällsformer. I moderna samhällen finns fortfarande kvinnoförtryck men det tar sig då andra uttryck.

I klansamhällena ingår kvinnorna i en sträng hierarkisk ordning, där de befinner sig längst ned på dessa samhällens sociala skala. Kvinnorna är underordnade mannen i familjen. De är underordnade släkten och ytterst hela klanen och dess manliga ledning. Såsom varelser längst ned på den sociala rangskalan används kvinnor som ett medel när ekonomiska och politiska allianser ska ingås. De som förväntas upprätthålla denna sociala ordning och kvinnors underordning är männen inom familjen, släkten, klanen. Män som inte medverkar till denna ordnings upprätthållande förlorar i anseende och betraktas som mindervärdiga. Det sociala trycket inom klanen är mycket hårt. Den som önskar sig en mer konkret bild av hur det sociala trycket fungerar i ett klansamhälle rekommenderas boken *Varför mördar man sin dotter?* av Emre Gungör och Nima Dervish.

Traditionella och moderna samhällen

I och med det kapitalistiska samhällets framväxt bröts feodala samhällsmönster ned. Den utvecklingen har åtskilliga historiker diskuterat och omsorgsfullt klarlagt när det gäller Europa. I andra delar av världen har strukturer och klansamhällen emellertid kunnat leva vidare relativt opåverkade även om dessa samhällen på olika sätt varit länkade till olika kolonialmakter eller imperier, med kapitalistiska s.k. moderländer. Gamla kulturmönster har kunnat leva vidare tämligen oförändrade även om en del av produktionen börjat övergå från jordbruk och boskapsskötsel för klanens försörjning, med ett visst överskott för klanens ledande skikt, till produktion för en marknad med vinst och kapitalackumulation som främsta drivkraft. Denna utveckling gick på det ekonomiska planet i flera länder snabbt och under svåra politiska konvulsioner med politiskt förtryck, förföljelser, etniska rensningar, krig och flyktingströmmar. Det som dock inte förändras lika snabbt är sedan tusentals år inrotade kulturmönster, sprungna ur tidigare produktionsförhållanden.

Från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring

Den utveckling som vi beskrivit ovan har i vår globaliserade värld medfört att människor med skilda bakgrunder, andra erfarenheter och kulturmönster genom omfattande folkomflyttningar förts samman. Under 60- och 70-talen bestod invandringen i Sverige och Nordeuropa av människor från Sydeuropa. De kom och rekryterades till stor del aktivt utomlands i en tid då Sverige behövde arbetskraft. Dessa invandrare hade kulturmönster annorlunda de som var förhärskande i Sverige, men i många avseenden likartade våra egna. Många av dessa kom att stanna i Sverige och växte in i det svenska samhället.

De gav det svenska samhället en välbehövlig och vitaliserande injektion av andra erfarenheter, nya idéer och nya kulturella och konstnärliga uttryckssätt m.m. I Sverige erfor invandrarna i sin nya miljö ungefär motsvarande saker. Även om det inte gick helt smärtfritt innebar invandringen vid den tiden ett fruktbart utbyte. Perspektiven vidgades. Det kulturella avståndet var dock inte så stort. Rasistiska inslag fanns men nådde aldrig någon anmärkningsvärd styrka.

Flyktingar hade funnits tidigare sedan 50-, 60- och 70-talen från fascistiska stater som Spanien, Portugal, Grekland och senare Chile, men under 80-talet förändrades situationen. De som senare sökte sig till Sverige kom inte för att råda bot på vår arbetskraftsbrist utan var flyktingar som flydde för livet undan död, tortyr och långa fängelsestraff för att de varit regimkritiska och oppositionella eller varit av "fel" etnicitet i hemlandet. Men det svenska näringslivet var inte längre i behov av mer arbetskraft. Flyktingarna kom från Mellanöstern och Afrika. De kulturmönster som var förhärskande i dessa länder var mer annorlunda än de tidigare sydeuropeiska invandrarnas. De framstod i Sverige som mer främmande och mer väsensskilda. Detta betyder dock inte att ett fruktbart kulturellt utbyte inte kan ske. Nyfikenheten finns på ömse håll. Men där finns också okunnigheten och rädslan för det okända. Och även den finns på ömse håll. På ömse håll frågar man sig: Vad kan vi ta till oss av det nya och ännu okända?

Okunnighet, rädsla, diskriminering och självsegregering

Det finns naturligtvis de som är så okunniga och så rädda att de inte ens vill försöka ta till sig något utan isolerar sig i sin okunnighet och fördomsfullhet. Bland infödda och fördomsfulla svenskar blir ibland svaret: De ska inte vara här. Det blir bara problem. Skicka hem dem. Den reaktionen kunde vi se i Uppdrag granskningens program den 12 september 2012. Bland vissa flyktingar kunde vi se en likartad reaktion. Man ville gärna bo i samma bostadsområden som sina landsmän. Det känns tryggare. Rädslan och oron inför förhållandena i det nya landet fungerar självsegregerande.

Den svenska bostadspolitiken fungerar idag segregerande. Grovt uttryckt: De ekonomiskt starka infödda svenskarna bor i städernas innerstäder där de kunnat köpa en bostadsrätt, medan de ekonomiskt mindre bemedlade av utländskt ursprung lever i hyresrätter i förorterna, inte sällan i lägenheter med dålig bostadsstandard eller dåligt underhåll.

När det gäller vården är även den segregerad. Vårdcentralerna ligger tätt i Stockholms innerstad, medan det är mycket glest mellan dem i förorten.

Skolan är även den segregerad. Det fria skolvalet har inte medverkat till detta. Det påverkar flyktingbarnens möjligheter att ta till sig undervisningen.

Allt detta försvårar naturligtvis den eftersträvansvärda ömsesidiga förståelsen och det kulturella utbytet.

Rasistiska organisationer och element i det svenska samhället spekulerar i denna rädsla för det främmande och annorlunda och försöker förvärpa flyk-

Fel! Okänt namn på

tingarnas isolering, samtidigt som flyktingar av samma orsak håller sig för sig själva i en kulturell isolering som för dem själva tycks ge skenbar trygghet men på sikt blir ogynnsam för dem.

Denna sociala, geografiska och kulturella segregation och diskriminering som blir allt tydligare i det svenska samhället är tillsammans med rasistiska organisationers verksamhet inte bara en fara för de människor som utsätts för allt detta utan medför också ökade klassklyftor och växande social oro, vilken ytterst hotar demokratin.

Hederskultur och hedersmord

De framsteg som vi trodde oss ha vunnit efter decennier av kamp för ökad jämställdhet i Sverige och EU, visar sig bara gälla delar av befolkningen. Morden på Fadime, Saras Pela, Jian, Abbas i Sverige, Hershu i England samt flera fall i Tyskland vittnar om detta. Främst är det flickor och unga kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck, men även pojkar och unga män drabbas. Mörkertalet är stort i Sverige och andra EU-länder. Enligt professorn i antropologi Unni Wikan föreligger det t.o.m. större fara att bli utsatt för våld i hederns namn för kvinnor i vissa etniska grupper i Europa än på de platser dessa grupper kommer ifrån. Det hedersrelaterade systemet är komplext och innehåller en mångfald förtryckande former av strukturell och organiserad karaktär. Hedersrelaterat våld och förtryck utgör en specifik form av ett generellt förtryck av kvinnor, knutet till kulturellt betingade föreställningar när det gäller makt, kön och sexualitet. (Hedersrelaterat våld och förtryck i Stockholms stad, 2009.)

Enligt FN dödas ca 5 000 kvinnor varje år runt om i världen i s.k. hedersmord. Några säkra siffror över hur många hedersmord som begås i EU:s medlemsländer finns inte. Flera experter bedömer att fyra hedersmord årligen begås i Sverige, maskerade som "vanliga" kvinnomord, påtvingade självmord eller olyckor i hemmet.

Att bekämpa mord i hederns namn är att värna mänskliga rättigheter. Gör vi inte det försummar vi våra skyldigheter när det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Den bristande kunskapen om hur hederskulturen fungerar har gjort att många av rädsla för att brista i "respekt för andra länders kulturer" blivit rädda för att bli utpekade som rasister eller främlingsfientliga. Detta har inneburit att fall av misstänkta hedersmord blivit valhjänt utredda. I andra fall har de rubricerats som "vanliga" kvinnomord.

En första åtgärd vore därför att en särskild kommission utsågs med uppgift att i Sverige på nytt utreda ofullständigt utredda fall där misstanke om hedersmord föreligger, maskerade som olyckor eller s.k. vanliga kvinnomord.

Detta vill vi att regeringen tillkännager.

En andra åtgärd torde vara att regeringen verkar för att en noggrann och övergripande utredning av förekomsten av s.k. hedersmord i Europa genomförs i EU:s regi, som sedan kan ligga till grund för ett åtgärdsprogram mot den typ av brott mot mänskliga rättigheter som de s.k. hedersmorden utgör.

Detta vill vi att regeringen tillkännager.

Det svenska skol- och utbildningsväsendet och det hedersrelaterade våldet

När det gäller kampen mot den kvinnoförtryckande hederskulturen spelar skolan en mycket viktig roll. Den hederskulturen som existerar vid sidan av och isolerad från det svenska samhället i övrigt möter i skolan ett annat samhälle, som eftersträvar respekt för mänskliga rättigheter, kvinnans och barnets rättigheter. I skolan konfronteras barn uppvuxna med hederskulturens värderingar med helt nya och annorlunda synsätt där mänskliga rättigheter, kvinnans och barnets rättigheter är överordnad. Hederskulturens barn hamnar i en mycket svår situation och tvingas till ett frustrerande dubbelliv som i längden blir ohållbart och som, om de inte får nödvändigt stöd och hjälp, kan förstöra deras liv i form av misshandel, ett påtvingat äktenskap, driva dem till självmord (balkongflickor) eller ytterst kanske leder till att de mördas i hederns namn.

Hedersrelaterat våld och förtryck är inte längre en icke-fråga på skol- och utbildningsväsendet i Sverige. Hedersförtryck finns på alla utbildningsnivåer från förskola till universitet. En undersökning gjord av Stockholms stad 2009 visar att 10 procent av eleverna, både pojkar och flickor, i årskurs 9 i Stockholm lever under någon form av hedersförtryck, där vardagen präglas av kontroll, kränkande behandling, hot och våld. Det vill säga att i en högstadielklass är det två till tre elever som är utsatta. Undersökningen visar även att var tionde elev sällan eller aldrig får delta i obligatorisk undervisning eller andra inslag i skolan, såsom klassresa, studiebesök eller skolaktiviteter utanför schemat, för sina föräldrar. Idrott och simning är kanske de tydligaste och mest omskrivna ämnena då vissa föräldrar kräver att flickor och pojkar ska simma i olika grupper. Flickorna ska simma på s.k. kvinnotider på badhuset, där bara kvinnor får vara närvarande. Även klädsel under idrotten är problematisk för flickorna och det ställs krav på att få slippa duscha eller att få gå tidigare från idrottslektionen för att kunna duscha. Andra ämnen där elever hindras från att delta är bl.a. sexualundervisning, musik och dans, religion och biologi. Lärare som arbetar i skolan vittnar om bevakning och kontroll av flickorna. Bröder och manliga släktingar har fått till uppgift att bevaka sina systrar för att minimera kontakten med det motsatta könet. Det yttrar sig genom kontroll av vem eleven pratar med eller sitter bredvid på lektionen, flickorna måste gå hem direkt efter skolan, föräldrar kommer och hämtar dem efter skolan eller ringer och kontrollerar eleven i skolan. Utbildning är en rättighet i Sverige och skolan ska agera förebyggande och därmed motverka undertryckandet av mänskliga rättigheter. I skolan ska elever som misstänks vara utsatta för hedersrelaterat våld kunna få stöd av skolpersonal som har kunskap om vilka signaler de ska vara uppmärksamma på.

I Ungdomsstyrelsens skrift Gift mot sin vilja från 2009 uppskattas att omkring 70 000 unga mellan 16 och 25 år upplever att de inte fritt kan välja vem de ska gifta sig med. Det innebär 1–2 elever per gymnasieklass. Även personal från grundskolor har berättat att barn och ungdomar på mellan- och högstadiet blir bortgifta (SOU 2008 Rosengård). Både flickor och pojkar utsätts för tvångsgifte men det är främst flickor och unga kvinnor som tvingas in i ett

Fel! Okänt namn på

ofrivilligt äktenskap. I skolan blir det som mest tydligt inför sommarloven då vissa elever som ska resa på semester till föräldrarnas hemland börjar bli oroliga. Några vet att de kommer att giftas bort. För andra kommer det som en överraskning. Men även efter sommarloven blir det tydligt då elever inte kommer tillbaka till klassen vid terminsstarten eller kanske försvinner mitt under terminen. Här skulle skolan kunna vara aktiv i att informera de elever som ska till föräldrarnas hemland om hur de kan få hjälp om de skulle råka ut för något. Ett intresse från skolans sida skulle också göra att elever som är rädda för att bli bortgifta skulle söka hjälp.

På ett fåtal av landets 10 300 grund- och gymnasieskolor har personalen lärt sig att upptäcka förtrycket och ge stöd åt eleverna. Dessa skolor har varit aktiva i att söka pengar från länsstyrelsen för olika slags samarbetsprojekt, deltagit i Skolverkets skolledarutbildning mot hedersförtryck eller själva sökt hjälp och kunskap från organisationer och på så sätt fått utbildning i problematiken. Men många gånger blir projekten kortvariga och kunskapen på skolan försvinner då den utbildade personalen byter arbetsplats. De skolor som har lyckats ta ett helhetsgrepp och som aktivt arbetat mot diskriminering och förtryck är få men skulle kunna spela en viktig roll som goda exempel för andra skolor.

Ett av skolans uppdrag är att arbeta för en jämlik skola (skollagen). Varje skola ska ha en likabehandlingsplan där man visar hur skolan både långsiktigt och kortsiktigt arbetar mot kränkningar (skollagen) och trakasserier (diskrimineringslagen) av elever. Länsstyrelsen i Östergötland som är en av regeringen utsedd nationell koordinator för projekt som handlar om hedersförtryck föreslår att skolorna ska ha ett tillägg i likabehandlingsplanen som ska innehålla en specifik handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det är ett förslag som vi stödjer. För att ha en levande handlingsplan krävs att personalen på varje skola har fått utbildning i antirasism och hedersrelaterat våld. Detta är en förutsättning för att flickor och pojkar av utländsk härkomst ska få samma tillgång till sina individuella och mänskliga rättigheter med hjälp av kunniga och utbildade lärare och övrig skolpersonal. Därför vill vi att det ska bli obligatoriskt med kurser på lärarhögskolan och att alla skolor ska få tillgång till utbildning oavsett om man aktivt söker stöd externt.

Skolan behöver tydliga direktiv och stöd i hur de ska upptäcka och hantera elever utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och tvångs gifte. Majoriteten av landets 10 300 skolor har ingen eller lite utbildning om hur man upptäcker och hanterar de utsatta eleverna.

Vårt förslag är att varje skola ska ha en handlingsplan om och utbildning i hur den ska hantera hedersrelaterat våld.

Detta vill vi att regeringen tillkännager.

Vi menar också att det bör bli obligatoriskt med kurser om hedersrelaterat våld och förtryck på lärarhögskolorna.

Detta vill vi att regeringen tillkännager.

Ett särskilt problem när det gäller hedersrelaterat förtryck är hur man i de svenska skolorna följer upp och kontrollerar undervisningen och andra förhållanden i friskolor som drivs av religiösa organisationer. Några av dem drivs och stöds av religiösa organisationer med säte i andra länder där klansam-

Fel! Okänt namn på

hällets hierarkiska system och kvinnoförtryckande strukturer är dominerande och rättfärdigas av förhäskande religiösa föreställningar. Här föreligger en uppenbar motsättning mellan vad religionen föreskriver och vad som stadgas i FN:s konvention om mänskliga rättigheter samt FN:s konvention om kvinnans och barnets rättigheter. Detta vill vi att regeringen tillkännager.

Stockholm den 3 oktober 2012

Amineh Kakabaveh (V)

Siv Holma (V)

Annika Lillemets (MP)

Torbjörn Björlund (V)

Bengt Berg (V)

Valter Mutz (MP)